

למען השם – שלטו או הסתלקו!

תגובת העתונות בבריטניה על פעולות המחתרות בארץ ישראל בשנות הארבעים

שאל צדקא

רבים מן העתונים התייחסו במאמריהם לטבל העם היהודי בשואה והביעו פליאה על כך שאחיהם של הקורבנות מסוגלים לסגור כזה של אלימות אכזרית. הם נהגו להזהיר את הנהגת היישוב כי מעשי הטרור יעלו לה באיבוד אהדתה בעולם המערבי. כך כתב היומן הסקוטי ה"סקוטסמן", שנהג לכסות את האירועים בארץ ישראל באופן קבוע: "כל הרשויות היהודיות בעולם חייבות לשחן פעולה עם השלטונות על מנת לחסל את הטרור בתקופה בה היהודים מקווים לזכות בסיוע כדי להגשים את מטרותיהם לאחר המלחמה."⁵ ה"יורקשייר פוסט", שאהד את הרעיון הציוני, נקט אף הוא לשון דומה: "בריטניה צריכה להגן על חייליה ואזרחיה וככל שהטרוריסטים יבינו זאת, כך תוכל הסימפטיה הבריטית כלפי היהודים לקרום עור וגידים בהקדם."⁶ החרה החזיק אחריו העתון הדרום אנגלי "דורסט אקו ובורנמות' אקו": "השיטות הגנטיטריות של הארגונים מנשלות את העם היהודי מן האהדה לה זכה בשל הסכל הגדול שנגרם לו על ידי מעשי הנאצים."⁷

העתונים הבריטיים האשימו את המחתרת העברית לא רק ברצח חיילים, אלא אף ביצירת אנטישמיות בין החיילים המשרתים בארץ ישראל ובבריטניה עצמה. השבועון השמרן "ספקטיטור", למשל, כתב כי על הבריטים להציל את היהדות העולמית מן האנטישמיות, "אלה הקיצוניות הציונית חייבת להוביל."⁸ יומונים רבים ציינו את העובדה שהטרור היהודי הפך את החיילים הבריטים שהגיעו לארץ ישראל פילושמים לחלוטין, לאחר שתזו כמו עיניהם בסבל של יהודי אירופה בעת שהרור מחנות הריכוז, לאנטישמנים.

ה"אקונומיסט", השבועון הנודע, היה בין העתונים הבודדים שאמנם לא לימדו סניגוריה על המאבק, אך קראו להכנת מניעי העומדים בראשו. הוא זיהה אנטישמיות דווקא במשרדי החוץ, המושבות והמלחמה בלונדון. את הימצאותה שם הוא הסביר בעובדה, שפקידים רבים במשרדים אלה מקיימים יחסים קרובים עם הערבים. משרד החוץ, הוא הדגיש, מקבל מן הבירות הערביות דיווחים קבועים על הדרך בה היחסים האנגלו-ערביים יושפעו בצורה קשה מן הוויתורים ליהודים. לטענת השבועון, "יחסים טובים עם ציון, אינם מהווים חלק ממדיניות החוץ של בריטניה."⁹ ה"מנצ'סטר גארדיאן", העתון הפרו ציוני ביותר באותה תקופה,

אם ניתן לאמור את מצב הרוח הלאומי באיים הבריטיים נוכח פעולות המחתרות נגד שלטון המנדט הבריטי בארץ ישראל (או כפי שהם כינו אותן הטרור היהודי) שהלך וגאה בה בשלהי תקופת המנדט, הרי שהעתונות המקומית היא הברומטר שבאמצעותו ניתן היה לעשות זאת. מאמרי מערכת משלהבים, כותרות סנסציוניות וקריאות ישירות לממשלה היו דבר יום ביומו בעתונות הבריטית באותה תקופה והיא זו שיכולה לשקף במידה רבה את הלך הרוח ברחוב האנגלי כלפי האירועים הדרמטיים בפלשתינה-א"י. העתונים, אף כי לא כולם, חרגו מסגנונם המאופק, לא כחלו בתיאורים בוטים ביותר של ארגוני המחתרת ומבצעייהם, לא נרתעו מביטויים שגבלו בהיסטוריה והפעילו לחץ כבד על הממשלה הבריטית לנקוט יד קשה כלפי ארגוני המחתרת היהודים או להחזיר הביתה את החיילים.

התקשורת המודפסת בבריטניה כמעט ולא הבדילה בין אצ"ל, לח"י או ה"הגנה". עבור רוב כלי התקשורת שלושת הארגונים היו היינו הך. לעתים לא נרתעו העתונים מלערוך השוואה בין לוחמי הגרילה הארץ ישראלים לבין הנאצים. הירבו לעשות זאת דווקא עתונים פופולריים או מקומיים. היה זה בעיקר בעקבות פעולות אלימות במיוחד שעשתה המחתרת נגד נציגי ממשלת הוד מלכותו, אזרחים, חיילים ושוטרים.

אנטישמיות ונאצים

כך למשל, לאחר רצח הלורד מרין בידי שני אנשי לח"י בקהיר ב-1944, כתב השבועון הוותיק "אובזרוור" כי "כנופיית שטרן היא מוצר של פאשיזם יהודי."¹ ה"ליזרופול פוסט" טען כי "אי אפשר יהיה לכוון שלום בפלשתינה כל עוד הקיצוניים, יהודים או ערבים, יכולים לאמץ טכניקות נאציות להשגת מטרותיהם על ידי שימוש חסר אבחנה בכוח פיזי."² עתון מקומי אחר, ה"ווסטרן איוונינג הראלד", שיגר כתב לירושלים וזה דיווח כי "הארגונים הפרה-מיליטרים האלה נושאים בתוכם דמיון מפתיע לסוג האנשים שפגשתי בגרמניה הנאצית."³ ה"טיימס" הביע את הדעה, אחרי תליית שני הסרג'נטים הבריטים ב-1947, כי "אינן להתיר את המשך המעשים החייתיים האלה שנעשו על ידי הנאצים בעצמם."⁴

עתון מקומי נוסף, ה"בירמינגהם פוסט", תמך בדברי אוליבר סטנלי (שר המושבות בממשלתו של צ'רצ'יל) בפרלמנט, בו טען בהתכוונו ל"הגנה" ול"פורשים" (אצ"ל ולח"י), כי "יש שני סוגים של ארגוני טירור בפלשתינה, האחד פוליטי והשני קרימינלי". הנשק נרכש על ידי שניהם בדרכים דומות — על ידי גניבה ובאמצעות קנייה מ"חייילים תועים"¹⁴. ה"טיימס", בהזדמנות אחרת, האשים את האוכלוסיה היהודית ומוסדותיה כמי שמשתפים פעולה עם טירוריסטים מוצהרים. "היהודים מגינים על אנשים הידועים להם כמי שמקבלים דמי סחיטה ובמקרים אחרים הם עצמם מעורבים באלימות על ידי מעשי חטיפה או הטלת עונשים קולקטיביים."¹⁵ בכך התייחס העתון לאירועים בהם נאלצו יהודים רבים לשלם כופר לארגוני הטירור על מנת להציל את עורם או נכסיהם.

ה"סאנדיי אקספרס", מן העתונים היותר לוחמנים בביטוייהם, האשים את היישוב בחוסר רצון לשתף פעולה עם הבריטים והוסיף כי "מסע הטירור ממומן ומצויד על ידי יהודים בארצות אחרות". ה"אקספרס" התייחס ברמז עבה לסוכנות היהודית בדבריו בהעלאת המסקנה כי "מי שלא עמנו — נגדנו הוא."¹⁶

ערבים טובים ויהודים רעים

העתונים הביעו דאגה כי התגברות מעשי הטירור היהודי תזמין תגובות ערכיות בלתי רצויות ותוביל את ארץ ישראל לעברי פי פחת. הם אף ראו בחוסר תגובה מדינית וצבאית הולמת משום

נדרש אף הוא לנושא ואחרי פיצוץ מלון "המלך דוד" ביולי 1946 מצא לנכון להסביר את פשר הקמתה של תנועת המרי בה שיתפו פעולה, אף כי לזמן קצר, ה"הגנה", אצ"ל ולח"י. "היטלר עשה אותם נואשים", כתב העתון והאשים את הדרג המדיני הבכיר בויתור לרצונותיהם של "הדרגים הנמוכים", בהתכוונו לפקידים של משרדי הממשלה למיניהם.¹⁰

לעומתם, ה"איונינג סטנדרד", עתון הערב הלונדוני, פירסם קריקטורה בה נראים שני טירוריסטים יהודים אורכים לחייל בריטי הצועד לכיוונם. "מה? הוא לא אנטישמי?", שואל האחד את רעהו, "אנחנו מיד נשנה זאת..."¹¹.

טיוריסטים ומשת"פים

התקשורת הבריטית עסקה גם במערכת היחסים הפנימית בקרב היישוב היהודי בארץ ישראל. ביקורת רבה הופנתה כלפי ההנהגה היהודית, בעיקר בשנים 1946 ו-1947. היא עסקה במה שנראה לבריטים כאי נכונותה של ההנהגה לעקור את הטירור מן השורש. "סירוב למסור מידע למען קיומו של החוק הוא סירוב להיות אזרח", כתב ה"אובזרוור"¹². "הפחד הגדול הוא שלתוך זירת האלימות ייכנס גם רוב האוכלוסיה היהודית", טען ה"טיימס". לדברי היומון החשוב ביותר באותה עת, מצב כזה יכניס למערכה מספר גדול של גברים ונשים, תמושים ומאומנים, והוא יציב את המשטרה הבריטית בנחיתות מספרית.¹³

עוצר שהטילו הבריטים בתל אביב, מרס 1947

כי אם הממשלה לא תעקור מן השורש את "הרוע הזה", הרי שהתגובה הערבית תמיט אסון על כל פלשתינה.¹⁷ ה"טיימס" סבר כי לא לאורך זמן יעמדו הערבים מנגד ולבסוף יטלו אף הם את החוק לידיהם. סבלנותם של הערבים פקעה ו"גם הם מאיימים בפעולות משלהם."¹⁸

השבועון "ספקטייטור" האשים את הוועדה האנגלו-אמריקנית (שנשלחה לחקור את בעיית ארץ-ישראל בשלהי 1945), על שלא נתנה, לדבריו, את דעתה על האלימות היהודית וטען כי יש כזה כדי לעורר את הציבור הערבי לפעולה. "כזמן האחרון הוכיחו את עצמם הערבים כאזרחים טובים יותר של פלשתינה מאשר היהודים, ועל כן יש להרגיע ולרצות אותם," טען השבועון.¹⁹

המחיר הכספי וחשבון הדמים

התקשורת הבריטית תקפה את מדיניותה של בריטניה בשאלת ארץ ישראל, בעיקר לאחר התקפות הטיורור של המחתרת העברית. ה"ניו סטייטסמן", השבועון המקורב למפלגת הלייבור השלטת, כתב ביולי 1946 כי "ידם של הטיורוריסטים בפלשתינה היא על העליונה," וכי הזירה נותרה פתוחה ל"מאבק פראי בין אצ"ל היעיל לבין הכוחות הרבים, אבל הנרפים, של הצבא הבריטי."²⁰ מפקד האצ"ל, מנחם בגין, שנהג לצטט מתוך השבועון הזה, הקריא גם את המובאה הזאת באזני חברי המפקדה של הארגון. ה"ספקטייטור", מאידך גיסא, בחר להתייחס לחשבון ההוצאות הגבוה של האימפריה בחלק

מכה קשה לאמינות הבריטית ברחבי העולם הערבי והמוסלמי. "הערבים הם קרבן הטיורור ועתה הם אלה שמאיימים להשתמש בכוח הזרוע," כתב ה"דני קורייר" הסקוטי והזהיר במאמר מערכת,

שתיים מפעולות אצ"ל נגד הבריטים: פיצוץ משרדי מס הכנסה בירושלים, 1944 (למעלה), ופיצוץ מלון המלך דוד בירושלים בקיץ 1946 (משמאל)

עמיתיהם נרצחים בדם קר והם אינם יכולים להבין מדוע דבר לא נעשה בעניין... אם איננו יכולים להשליט שם חוק, עלינו לעזוב...". והעתון מסיים: "בינתיים אנא חלו את הרוצחים, שלמו על פשע בתקיפות ומעל לכל, אל תכנעו!"²³

במרס 1947, התייחס אותו עתון לאלמות היהודית פעם נוספת. הפעם בעקבות התקפת האצ"ל על מועדון הקצינים הבריטים בירושלים, בה נהרגו 17 איש. ה"אקספרס" קרא להסתלק מארץ ישראל, וגם לנקמה: "מהי חובתנו? לא לקונן על מתינו, אלא לחייב את עצמנו לנקום את דמם [של החיילים] על ידי הוצאתם להורג של כל אלה שנוכל להרשיע כאחראים למותם. בשנה האחרונה [1946] נהרגו 37 בריטים, ומה קרה? אף אחד לא הועלה לגרדום... הגיע הזמן שהשטיות הסנטימנטליות האלה יגיעו לקיצן... אינך

זה של העולם וכתב כי לעומת תקציבי החינוך והבריאות בארץ ישראל (700,000 ליש"ט ו-550,000 ליש"ט), הרי שתקציב השמירה על הביטחון בארץ היה 4,600,000 ליש"ט.²¹

חוסר האונים של הממשלה הבריטית לחסל את הטרור היהודי הוא שהביא כמה מן העתונים למסקנה שמוטב לה ללונדון להחזיר את החיילים הביתה. ה"דיילי מייל" קרא במאמר שכותרתו "האם נגזר על בנינו למות", לנסיגה מוקדמת של הבריטים כדי להימנע מהיקלעות ל"סכסוך הבלתי נמנע" בין הקהילה היהודית לערבית.²² ה"סאנדיי אקספרס" שהיה נחרץ והחלטי יותר קרא לממשלה "לשלוט או להסתלק". לדברי העתון, היוקרה הבריטית טובעת בבון הארץ ישראלי וחיי אדם בריטי מוקרבים בו ללא תכלית. "חיילינו ממלאים את חובתם באווירה המזיקה למוראל שלהם.

חיילים בריטים עוזבים את ארץ ישראל - נמל חיפה, 1948

יכול להרגיע נמר זועם על ידי טפיחה על שכמו בכפפות משי... החוק היהודי העתיק היה 'עין תחת עין'. הגיע הזמן שנגשים את אשר כתוב בתנ"ך... שלא כמו הגרמנים איננו יכולים להשיב על טירור בטיירור, אבל נוכל להשליט צדק עם נחישות וללא דחייה.²⁴ ה"דיילי מייל" ניצל את תליית שני הסרג'נטים הבריטים בקיץ 1947 על ידי אצ"ל כדי לחסל חשבון עם דעת הקהל הפרו ציונית בארצות הברית. הוא גינה אפילו את "הנשים האמריקניות שבאמצעות הדולר שלהן נקנה חבל התלייה."²⁵

כאמור, העתונות הבריטית לא היתה עשויה מיקשה אחת והיה זה שוב השבועון "אקונומיסט", שאף כי גינה את הטיירור היהודי, מתח ביקורת חריפה על מדיניות הממשלה, ועשה זאת ביתר שאת לאחר פרשת אניית המעפילים "אקסודוס". עבורו היוותה הפרשה "אסון" ליחסי בריטניה עם יהודי ארץ ישראל ו"קטסטרופה" למוניטין המוסריים שלה ברחבי העולם. ההחלטה לגרש את המעפילים מנמל חיפה לנמל המבורג זיעזעה את השבועון שטען כי בריטניה העניקה לגרמנים שיעור מאלף שספק אם יסייע למאמצי החינוך שלה להרחיק אותם מבסיסם הנאצי. הדרמה הזאת, הוסיף מאמר המערכת, יצרה עוינות ציונית חסרת תקדים כלפי לונדון.²⁶

ה"מנצ'סטר גארדיאן" (היום ה"גארדיאן") עורר עליו לא אחת את זעמם של פוליטיקאים ועיתונים רבים שהודעו מן הטון הפייסני אותו נקט היומון כלפי ארגוני המחותרת היהודיים. אפילו לאחר ההתנקשות בחיי הלורד מוין בקהיר על ידי לח"י, כתב העתון: "יהא זה בלתי צודק לגנות אומה שלמה בשל פעולת בודדים, אבל

יהיה זה בלתי חכם להתעלם מן הקדחת הסימפטומטית הזאת, כמה מן הצעירים האלה איכרו את האמונה בפעולה פוליטית. העתון קרא למצות עם הרוצחים את הדין, אך יחד עם זאת, הכיע תמיכה בהמשכה של ההגירה היהודית לארץ ישראל.²⁷

העתונות נשמה לרווחה

העתונים הבריטים, בעיקר בשנים 1946 ו-1947, הושפעו עמוקות ממעשי הטיירור של אצ"ל ולח"י, בהם נפלו חללים מבין אנשי הצבא והמשטרה. תגובתם היתה קיצונית במיוחד לאחר רצח הלורד מוין, פיצוץ מלון "המלך דוד", פיצוץ מועדון הקצינים "בית גולדשמידט" ותליית שני הסרג'נטים על ידי אצ"ל בנתניה, בקיץ 1947. הם תקפו את הממשלה על אוזלת ידה, הוקיעו את ארגוני המחותרת על רצחנותם וגינו את היישוב היהודי על "כפיות הטובה" שלו. בעיקר זעמו על שמוסדות היישוב המאורגן לא מצאו לנכון להקיא את הטיירור מקירבו ולהביע בכך הכרת תודה למאמצים הבריטים להבטיח ליהודים עתיד בארץ ישראל.

העתונים הפופולרים היו לוחמניים יותר ביחסם לאלימות הפוליטית היהודית מאשר העתונים האיכותיים. אולם גם אלה וגם אלה קראו במשך תקופה ארוכה לשלטונות המנדט לחסוך בחיי החיילים והשוטרים ולהתזרם הביתה. כאשר הודיעה לונדון על החלטתה לסגת מארץ ישראל ולהותיר את המערכה עליה בידי המחנות היהודיים והערבים העוינים, נשמה העתונות הבריטית, על כל חלקיה, לרווחה.

15. טיימס, 19 בפברואר 1947.
16. סאנדיי אקספרס, 2 במרס 1947.
17. דנדי קורייר, 12 באוקטובר 1944.
18. טיימס, 18 במרס 1947.
19. ספקטייטור, 3 במאי 1946.
20. ניו סטייטסמן, 27 ביולי 1946.
21. ספקטייטור, 3 במאי 1946.
22. דיילי מייל, 6 בנובמבר 1947.
23. סאנדיי אקספרס, 2 בפברואר 1947.
24. סאנדיי אקספרס, 2 במרס 1947.
25. דיילי מייל, 1 באוגוסט 1947.
26. אקונומיסט, 18 באוקטובר 1947.
27. גארדיאן, 25 ביולי 1946.

1. אובזרוור, 12 בנובמבר 1944.
2. ליוורפול פוסט, 12 באוקטובר 1944.
3. ווסטון איוונינג הראלד, 4 ביולי 1946.
4. טיימס, 1 באוגוסט 1947.
5. סקוטסמן, 12 באוקטובר 1944.
6. יורקשייר פוסט, 31 בדצמבר 1945.
7. דורסט אקו ובורנמות' אקו, 2 ביולי 1946.
8. ספקטייטור, 31 באוגוסט 1945.
9. אקונומיסט, 18 באוקטובר 1947.
10. מנצ'סטר גארדיאן, 10 בנובמבר 1944.
11. איוונינג סטנדרד, 23 בנובמבר 1946.
12. אובזרוור, 12 בנובמבר 1944.
13. טיימס, 24 ביולי 1945.
14. בירמינגהם פוסט, 12 באוקטובר 1946.